

Atomi réteg leválasztással (ALD) előállított nanoszerkezetű fotokatalizátorok

Szilágyi Imre Miklós, PhD

Experienced researcher, Laboratory of Inorganic Chemistry, University of Helsinki

és

Tudományos munkatárs, MTA-BME Anyagszerkezeti és Modellezési Kutatócsoport,
BME Szervetlen és Analitikai Kémia Tanszék

Bemutató

Képzések:

- 1998-2004: **okl. vegyészmérnök (Msc, kitüntetéses)**, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (BME), Szerkezeti és analitikai kémia szakirány
- 2004-2005: Kémiai Doktori Iskola, Szegedi Tudományegyetem
- 2005-2009: Oláh György Doktori Iskola, BME
- **2009: PhD (kémia)**

Szakmai tapasztalat:

- 2002-2004: General Electric Hungary, Aschner Lipót kutatási ösztöndíjprogram
- 2007-: MTA-BME Anyagszerkezeti és Modellezési Kutatócsoport (2007-2009: tudományos segédmunkatárs, 2010-: tudományos munkatárs)
- 2010-: University of Helsinki, experienced researcher

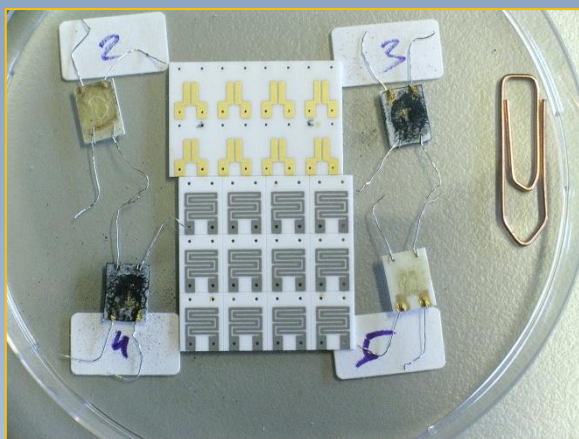
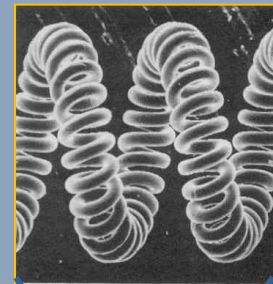

Eddigi kutatási témák

Volfrám oxidok (WO_3) és volfrám-oxidbronzok ($\text{M}_x\text{WO}_{3-y}$)

Alkalmazások
(*n*-típusú félvezetők):

- Fényforrásipari volfrámgyártás
- Gázszenzorok
- Fotokatalízis

- Fotoelektrokémiai cellák
- Katalízis (pl. szerves kémiai, elektrokémiai)
- Másodlagos, újratölthető elemek
- Kromogén (elektro-, foto-, termokróm) eszközök
- Szabályozható nedvesítőképeség

Díjak, elismerések

- Bolyai Ösztöndíj (2011-2014)
- Visegrádi Akadémiák Ifjúsági Díja (2010)
- Akadémiai Ifjúsági Díj (2010)
- European Materials Research Society (EMRS) Young Scientist Award (2009)
- Innovációs Doktoráns Díj Dr. Máthé Tibor emlékére (2009)
- Career Profile interjú a *ScienceCareers*-ben, a *Science* karrier magazinjában (2009) http://sciencecareers.sciencemag.org/career_magazine/previous_issues/articles/2009_02_20/credit.a0900026
- Elsevier Scopus Fiatal Kutatók Fődíja (2008)
- Elsevier Scopus Fiatal Kutatók Díja - Kémia (2008)
- ICTAC - Perkin Elmer Young Scientist Award (2008)
- Pro Patria et Scientia I. Díj (2008)
- Deák Ferenc Ösztöndíj (2008-2009)
- Meisel Tibor Díj (2004)
- Aschner Lipót Ösztöndíj, General Electric Hungary (2002-2004)
- OTK II. Díj (2003)
- TDK II. díjak (2001, 2002, 2003)
- Köztársasági (2002-2004), BME Egyetemi (2002, 2004), BME Kari (2003-2004)

Ösztöndíjak

Partnerek

- Dr. Pokol György, Dr. Madarász János, Dr. Liptai György, Dr. Novák Csaba, Dr. Koczka Béla, Dr. Sztatisz Janisz, Dr. Hargittai István, Dr. Kovács Attila, Dr. Gyurcsányi E. Róbert, Dr. Bán Margit, (BME Szervetlen és Analitikai Kémia Tanszék)
- Dr. Marosi György, Dr. Szabó András, Vajna Balázs (BME Szerves Kémia és Technológia Tanszék)
- Vargáné Dr. Josepovits Katalin (BME Atomfizika Tanszék)
- Dr. Mizsei János (BME Elektronikus Eszközök Tanszék)
- Hange Ferenc (GE Hungary ZRt.)
- Dr. Balácsi Csaba, Dr. Rónainé Pfeifer Judit, Dr. Tóth L. Attila (MTA MFA)
- Sajó István, Dr. Tárkányi Gábor, Király Péter, Dr. Németh Péter, Dr. Szegedi Ágnes (MTA-KKI)
- Dr. Szalontai Gábor (Pannon Egyetem)
- Dr. Dékány Imre (Szegedi Tudományegyetem)
- Dr. Lauri Niinistö (Helsinki University of Technology, Finnország)
- Dr. Sami Saukko (Oulu University, Finnország)
- Dr. Markku Leskelä (University of Helsinki, Finnország)
- Lisheng Wang (SUNY, New York, USA)
- Dr. Pawel Pasierb (AGH University, Krakó, Lengyelország)
- Dr. Olivier Rosseler (LMSPC, Strasbourg, Franciaország)

Kutatási terv – Miért ALD és Helsinki?

Marie Curie Intra-European Fellowship (MC IEF)

- Témát és a helyet a pályázó választja
- Támogatás két évre:
15.02.2010 - 14.02.2012.

Miért ALD és miért Helsinki?

- 2005 (1 hónap): Technical University of Helsinki, prof. Lauri Niinistö (régii kapcsolat a BME-vel)

C.L. Dezelah IV, O.M. El-Kadri, I.M. Szilágyi, J.M. Campbell, K. Arstila, L. Niinistö, C.H. Winter: Atomic layer deposition of tungsten(III) oxide thin films from $W_2(NMe_2)_6$ and water: Precursor-based control of oxidation state in the thin film material. *J. Am. Chem. Soc.* **2006**, 128, 9638.

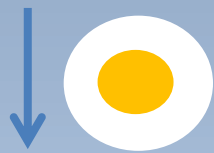
- Azóta érdeklődöm az ALD iránt, ami a nanotechnológia iránti régi érdeklődéshez párosult
- University of Helsinki (prof. Markku Leskelä): ALD-t itt találták fel 30 éve, az ALD kutatás világközpontja

Kutatómunka Helsinkiben

Komplex nanoszerkezetek előállítása ALD-vel

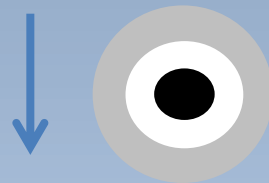
Nanokompozitok

WO_3/TiO_2
nanocsövek és -
drótok

Fotokatalízis

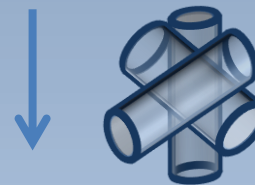
CNT/többrétegű
 $\text{TiO}_2 - \text{SnO}_2 - \text{In}_2\text{O}_3$
nanocsövek

Gázérzékelés és
fotokatalízis

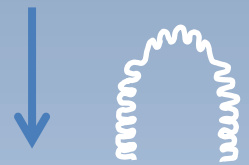
Komplex szerkezetek nanomásolatai

2D/3D
 Al_2O_3 nanocsövek

Nanofluidika

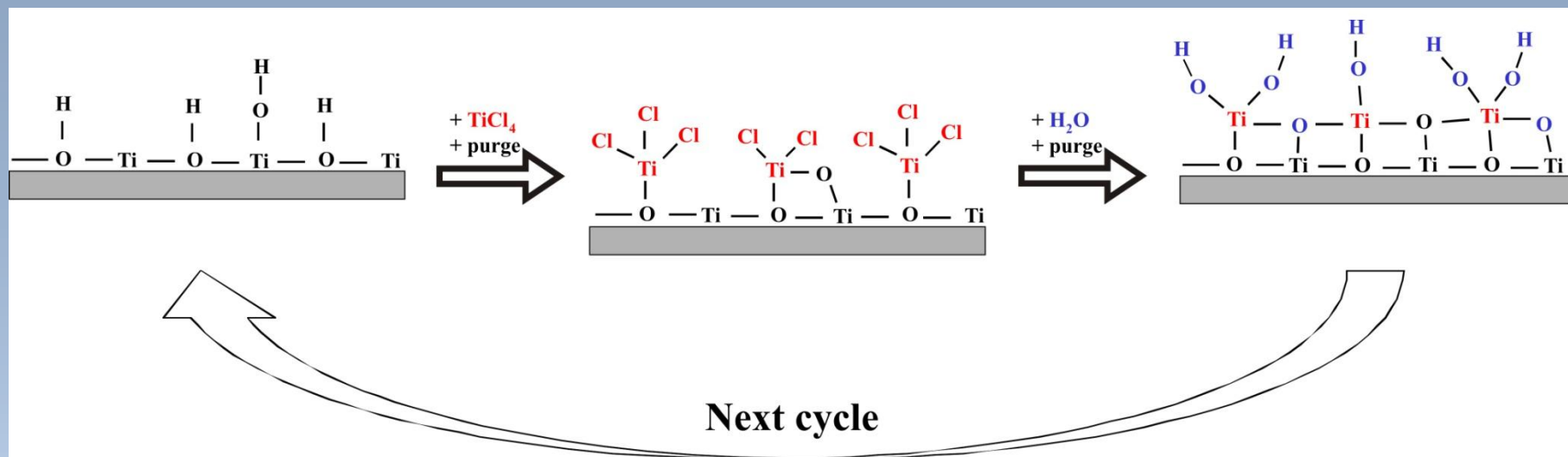
Biológiai szövetek
(pl. lótusz levél)
 TiO_2 másolata

Fotokatalízis és
víztaszítás

Mi az Atomi réteg leválasztás?

- ALD – Atomic layer deposition
- Atomi szinten kontrollált filmnövekedés: a prekursorok váltakozva kerülnek a reaktorba, ahol monomolekulárisan telítik a felületet.
- Egy ciklus (pár sec): ideálisan 1 db oxidréteg
- Növekedés sebesség: néhány Angström/ciklus
- Reaktorban vákuum
- Gáz, illékony folyékony vagy szilárd prekursorok (akár plazma formában is)

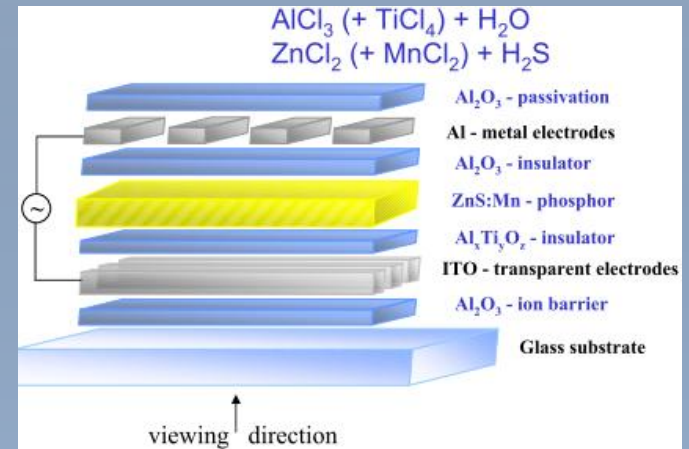
Elérhető ALD eljárások

- **Oxides:** Al₂O₃, TiO₂, Ta₂O₅, Nb₂O₅, ZrO₂, HfO₂, SiO₂, SnO₂, In₂O₃, ZnO, MgO, La₂O₃, Y₂O₃, CeO₂, Sc₂O₃, Cr₂O₃, Er₂O₃, VO₂, B₂O₃, Co₂O₃, CuO, Fe₂O₃, NiO, Ga₂O₃, WO₃, ...
- **Nitrides:** AlN, TaN_x, NbN, TiN, MoN, ZrN, HfN, GaN, W_xN, InN, ...
- **Carbides:** TiC, NbC, TaC, ...
- **Metals:** Pt, Ru, Ir, Pd, Cu, Fe, Co, Ni, W, ...
- **Sulfides:** ZnS, SrS, CaS, PbS, ...
- **Fluorides:** CaF₂, SrF₂, ZnF₂, ...
- **Biomaterials:** TiO₂, Ca₁₀(PO₄)₆(OH)₂ (hydroxyapatite)
- **Polymers/ Organic :** Polyimides (PMDA-ODA, PMDA-DAH), 3-aminopropyltrimethoxysilane, ...

- **Doping:** ZnO:Al, ZnS:Mn, SrS:Ce, Al₂O₃:Er, YSZ, ...
- **Nanolaminates:** HfO₂/Ta₂O₅, TiO₂/Ta₂O₅, TiO₂/Al₂O₃, ZnS/Al₂O₃, ...
- **Mixed structures:** TiAlN, TaAlN, ATO (AlTiO), TiCrO_x, ...

- Substrate temperature between 25 °C and 500 °C.
- Metal precursor compounds include: halides, organometals, alkoxides, metallocenes, beta diketonates, N-coordinated precursors (amides, amidinates), ...

Beneq, Finland: The process of ALD 1.2, August 2008

Az ALD története

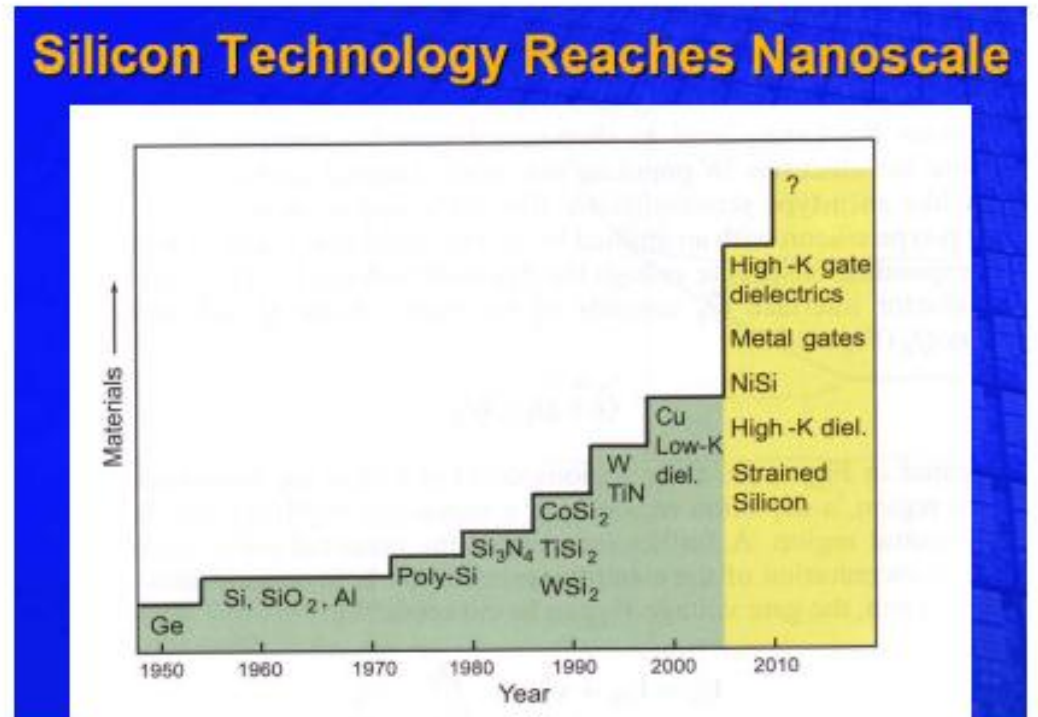
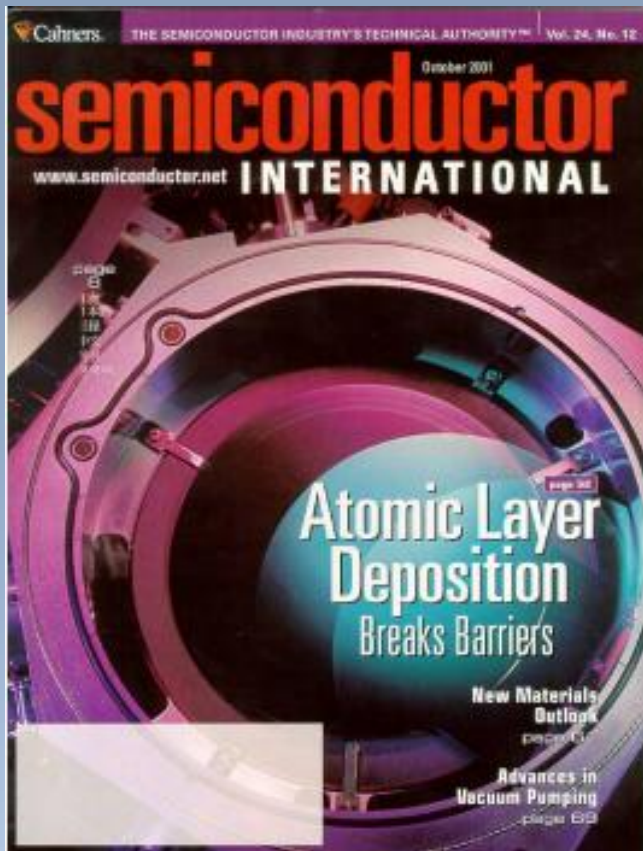
- Az atomi réteg leválasztást (ALD) 1974-ben találták fel Helsinkiben (Dr. Tuomo Suntola) Atomic Layer Epitaxy néven. Ma is itt a kutatás egyik központja a világban.
- Első ipari alkalmazás: elektrolumineszcens kijelzők (1980-as évek, Planar Systems, Finland)

Mikko Ritala: Inorganic thin films. In Nanoscience III course, University of Helsinki, 2011

Az ALD története

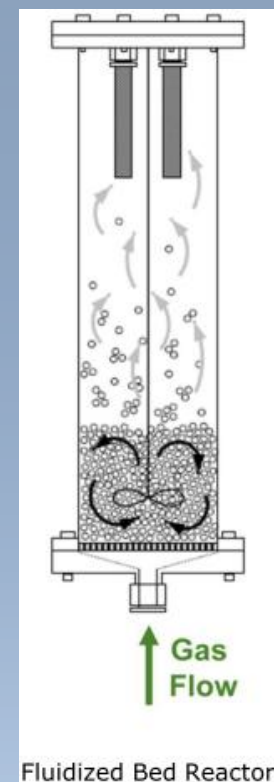
- Az ALD alkalmazása a mikrotechnológiában (tranzisztorok szigetelő-oxid rétegei, kb. 2000-) és nanotechnológiában (kb. 2004-)

Mikko Ritala: Inorganic thin films. In Nanoscience III course, University of Helsinki, 2011

Az ALD Finnországban

- Alap kutatás központja: University of Helsinki (további finn egyetemek és kutatóintézetek)
- ALD reaktor gyártók: Microchemistry (1987, később ASM Microchemistry); Picosun (2004), Beneq (2005)

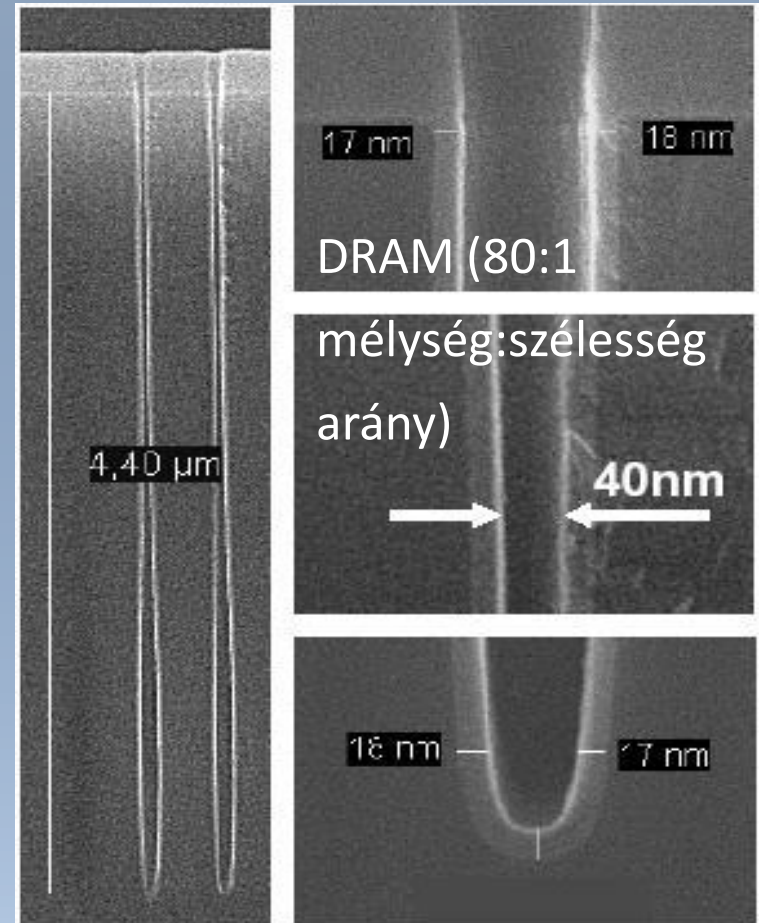
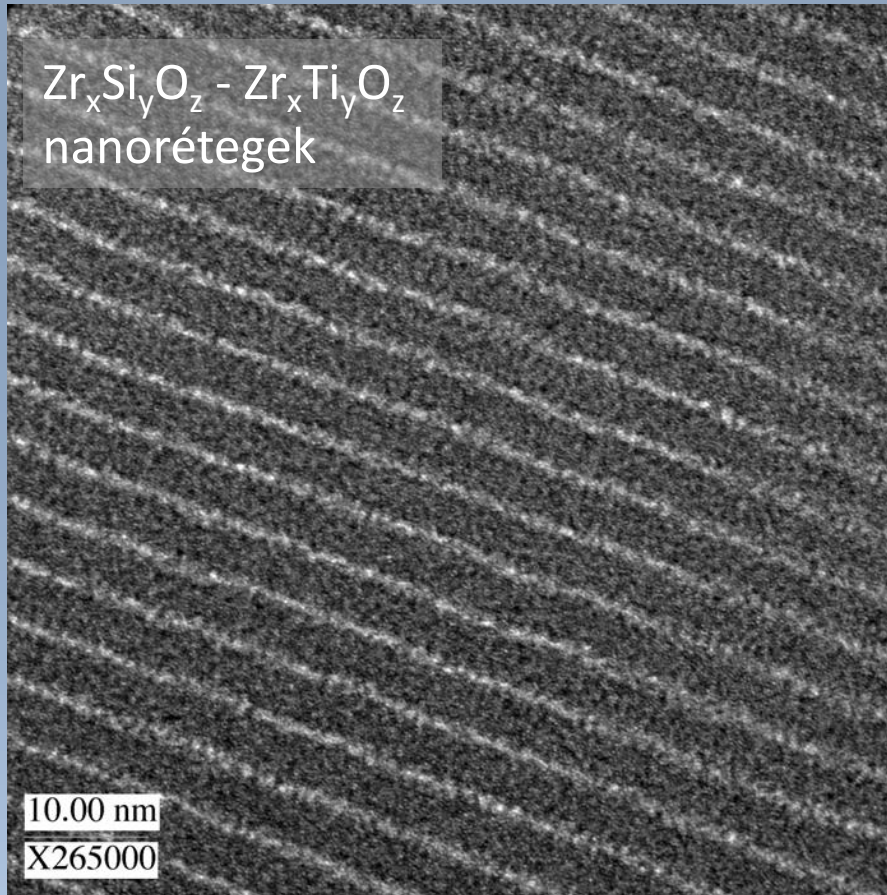
Mikko Ritala: Inorganic thin films. In Nanoscience III course, University of Helsinki, 2011

Beneq, Finland: TFS 200 presentation, 2010

Beneq, Finland: ALD and ALD FB particle coating presentation, 2011

Az ALD előnyei

- Rendkívül pontos filmvastagság és -összetétel szabályzás nagy felületen
- Nagyon szabálytalan, nehezen hozzáférhető felületek is egyenletesen bevonhatók

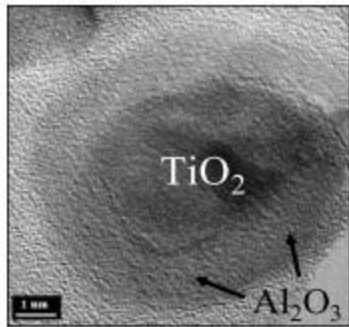

Markku Leskelä: Ta_2O_5 - and TiO_2 - (IrO) Based Nanostructures Made by Atomic Layer Deposition. Lecture at EMRS Spring Meeting 2009, Strasbourg, France

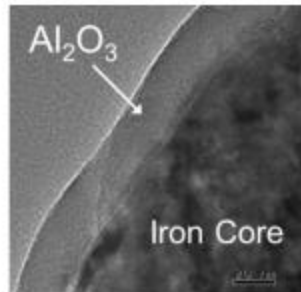
Az ALD a nanotechnológiában

Build your own materials – one layer at a time – today

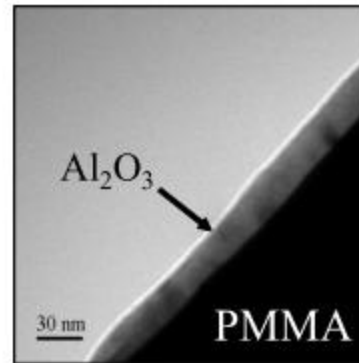
Surface Passivation

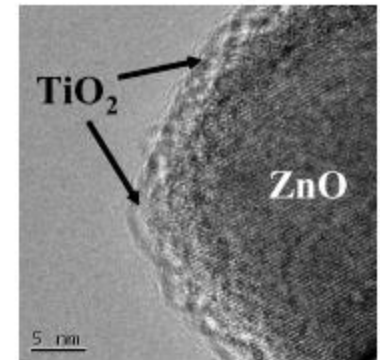
Oxidation Resistance

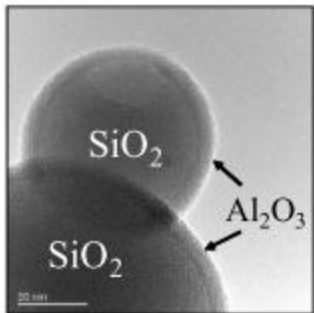
Ultrabarriers on polymers

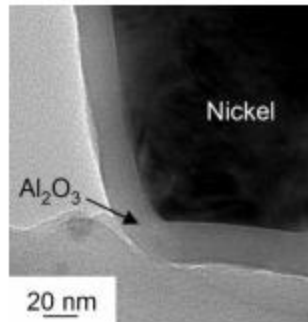
UV absorption

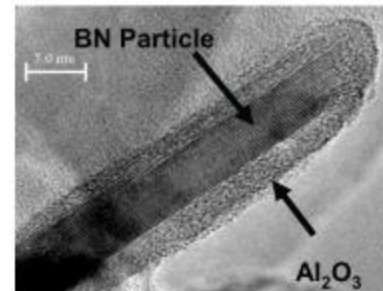
Novel core/shell systems

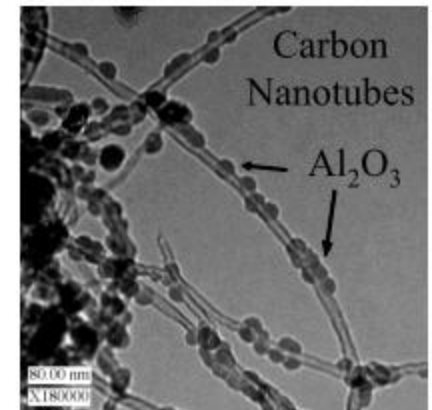
Electrical Insulation

Improved adhesion

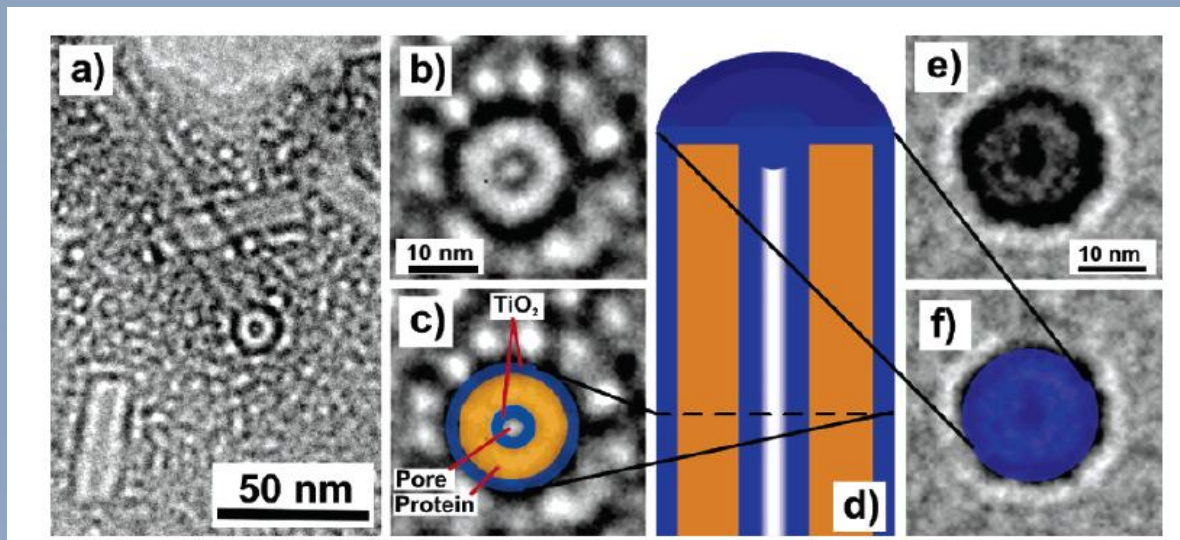
Enhanced dispersion

Courtesy of ALD NanoSolutions, Inc.

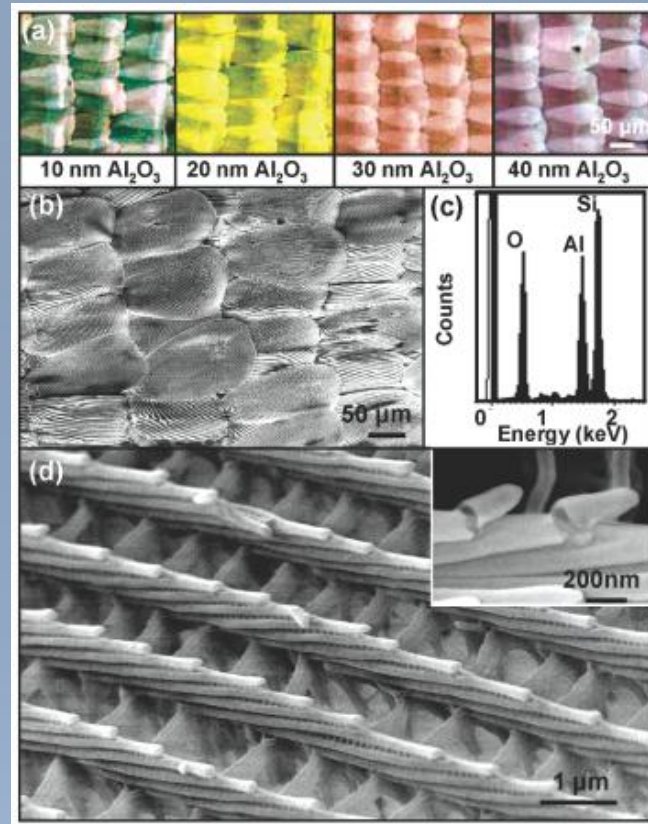
Beneq, Finland: ALD and ALD FB particle coating presentation, 2011

Az ALD a nanotechnológiában

- TiO₂ ALD film dohánymozaik víruson

M. Knez *et al.* Nano Lett. 6 (2006) 1172.

- Al₂O₃ ALD film pillangószárnyon

J. Huang, X. Wang, X. Wang, Z.L. Wang, Nano Letters 2006, 6, 2325–2331.

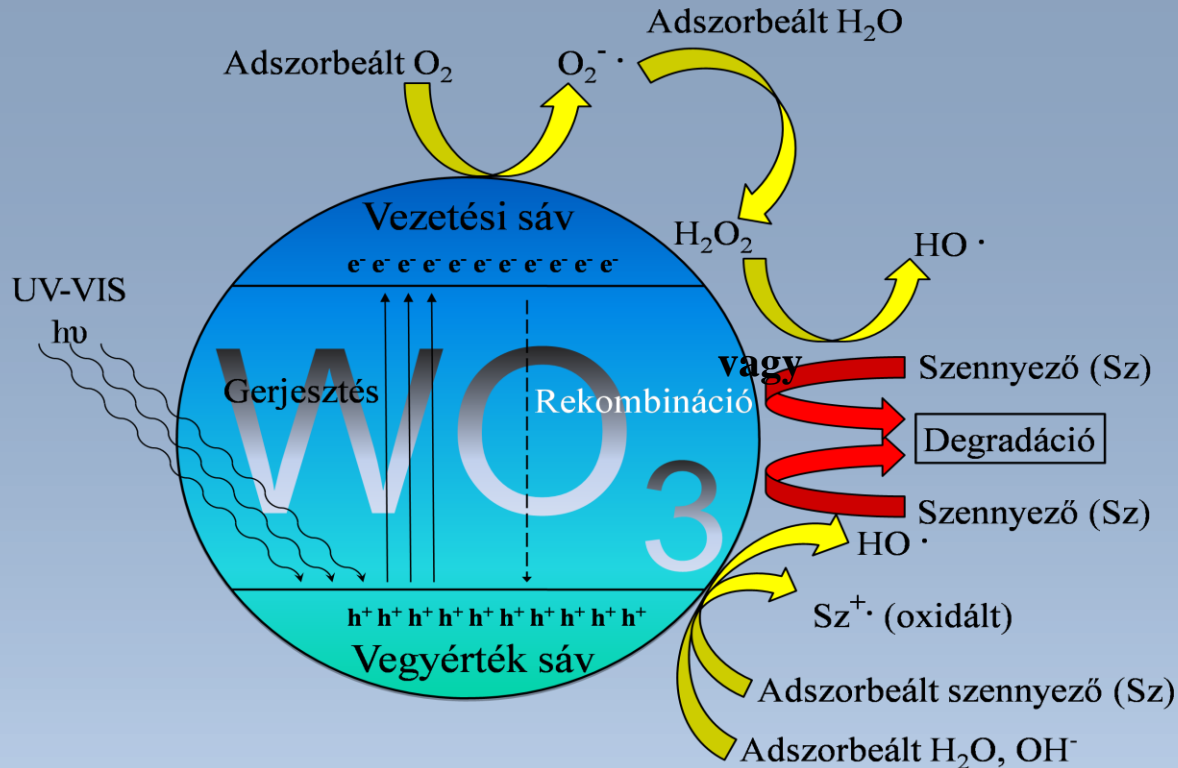
Fotokatalízis

Fotokatalízis

- A TiO_2 a legelterjedtebb fotokatalizátor, mert a vegyérték és vezetési sávok energiaszintjei a legkedvezőbbek a vízbontás mindkét félreakciója számára, azonban csak UV tartományban nyel el.
- Megoldás: (i) TiO_2 abszorpciójának eltolása VIS tartományba adalékolással; (ii) Kompozit VIS tartományban aktív oxiddal (pl. WO_3), festékekkel

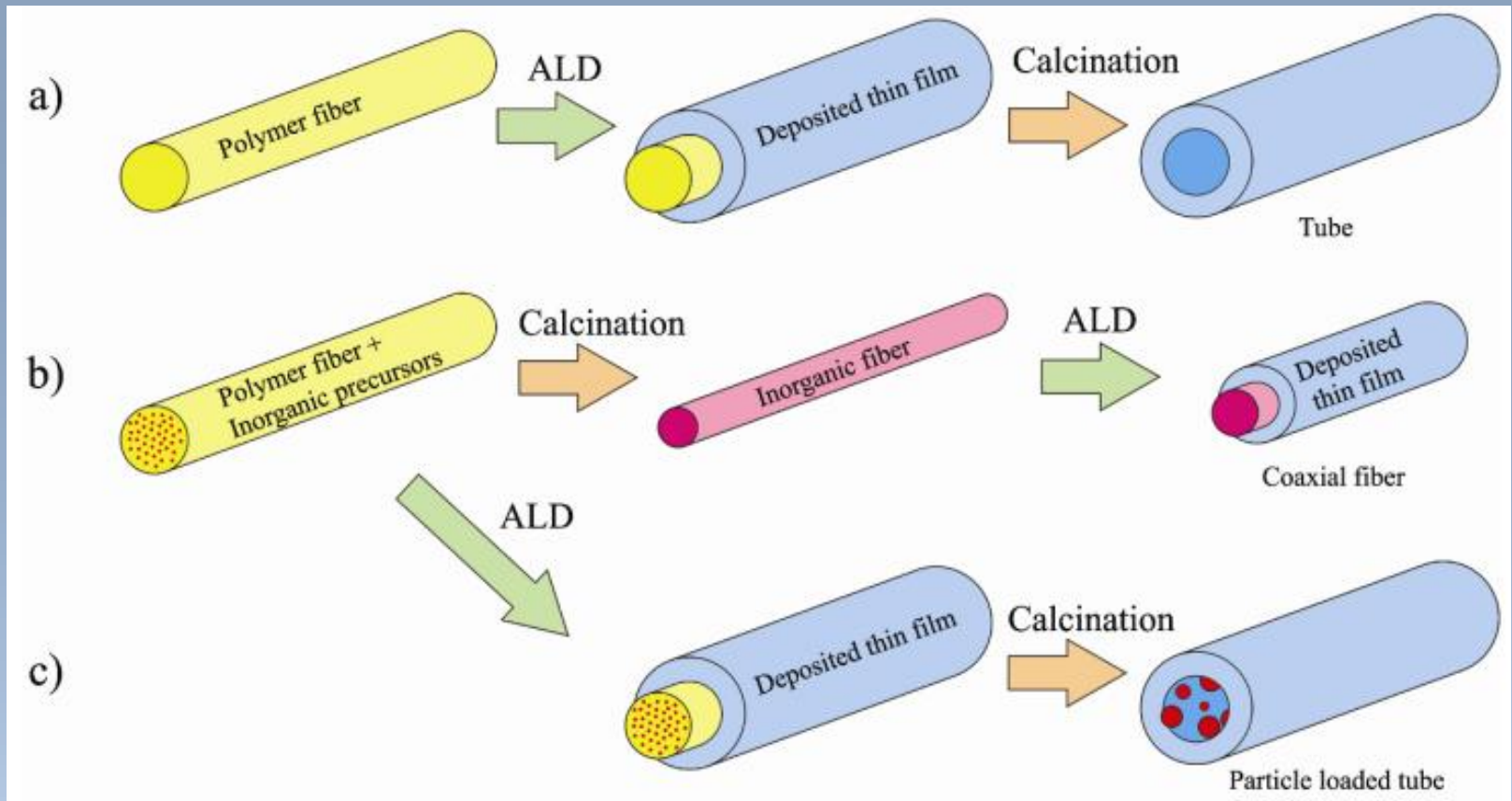
Adalékolt TiO₂ nanofilmek

- S és F-dópolt TiO₂ filmek leválasztása boroszilikát vagy nátron üvegekre, melyek VIS tartományban is aktív fotokatalizátorok lettek
- Sztearinsav fotokatalitikus bontása UV és VIS fény mellett 24 h alatt (abszorbancia IR spektrumból, és konvertálás nm/h-ra)
- TiO₂: TiCl₄/N₂ + H₂O/N₂, 3000*(0,4s/0,5s + 0,4/1s), 500 °C, 130 nm, rutil és anatáz
Fotokatalízis: UV - 10 nm/h, VIS - <1 nm/24 h
- TiO₂-S: TiCl₄ + H₂S + H₂O, 3000*(0,4s/0,5s + 0,2/0,5s + 0,9/1s), 400 °C, 128 nm, rutil és anatáz, kb. 1 % S
Fotokatalízis: UV - 15 nm/h, VIS - 5 nm/24 h
- TiO₂-F: TiF₄ + H₂O, 1000*(1,4s/1s + 1/1s), 102 nm, 500 °C, anatáz, < 1% F
Fotokatalízis: UV - 14 nm/h, VIS – 2,8 nm/24 h

V. Pore et al, J. Mater Chem. 2007, 17, 1361-1371
V. Pore et al, Dalton Trans. 2008, 6467-6474.

Nanocsövek, nanoszálak electrospinning-gel és ALD-vel

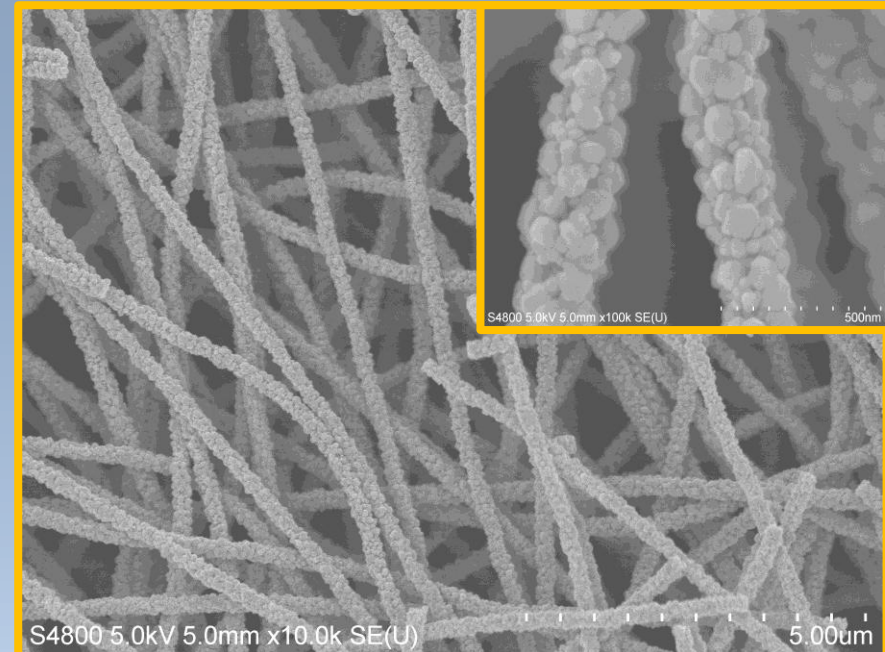
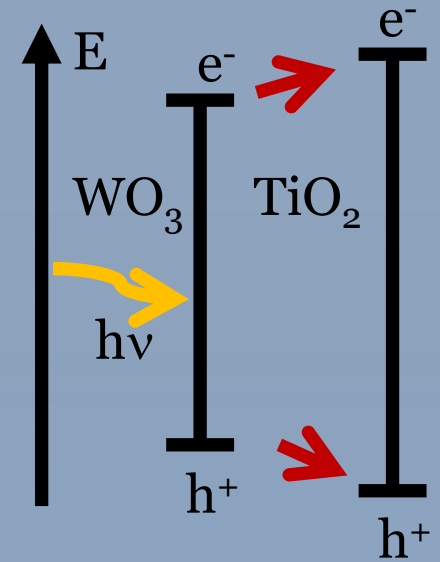
- Polimer és polimer/szervetlen nanoszálak electrospinning-gel
- Nanocsövek, mag/héj nanoszálak, töltött nanocsövek ALD-vel és hevítéssel

E. Santala et al, Nanotechnology, 20 (2009) 035602 (5pp)

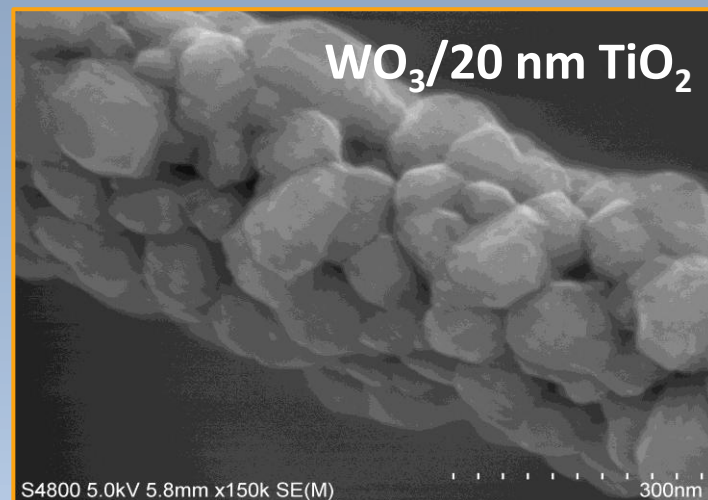
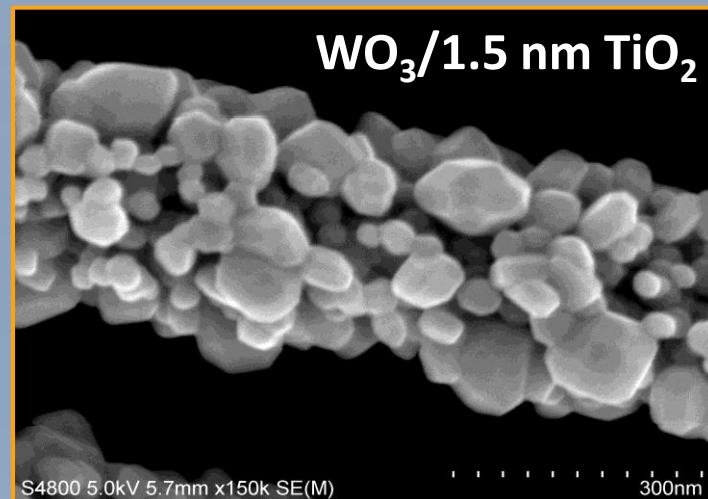
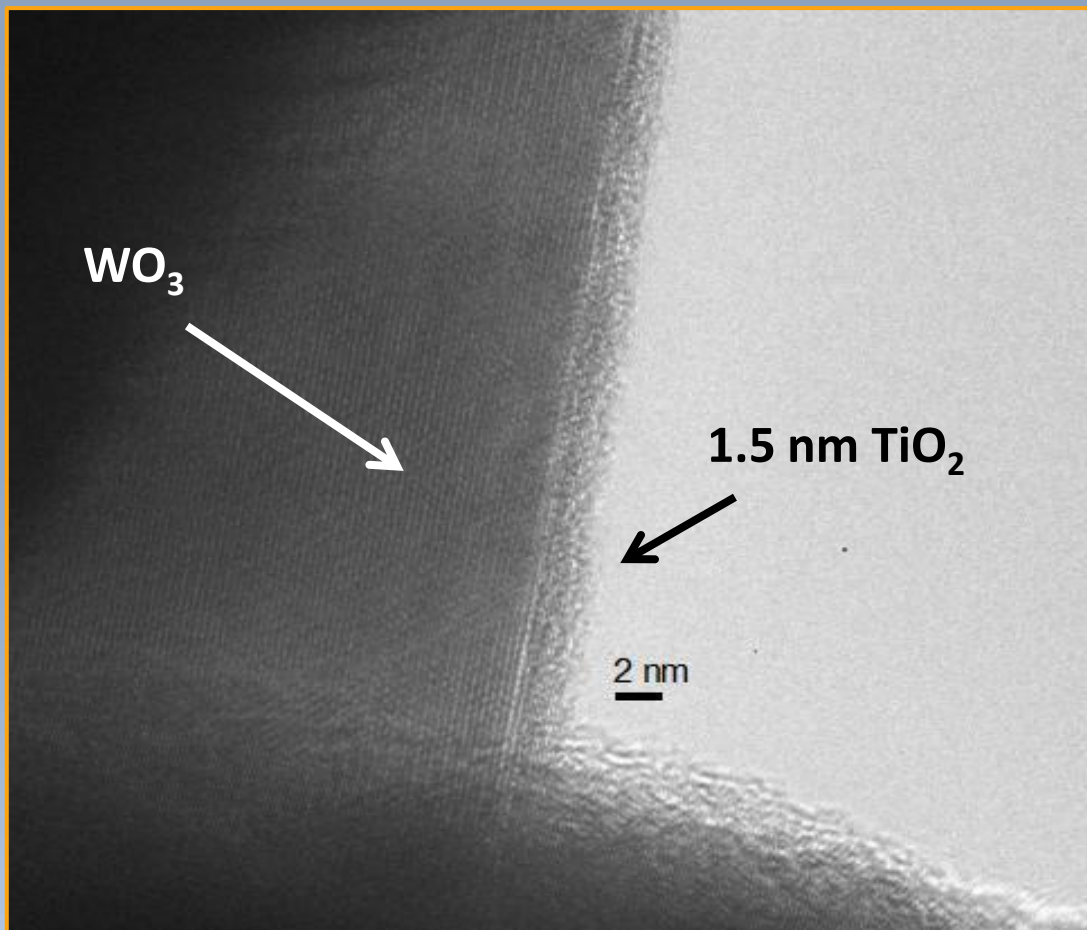
WO₃/TiO₂ nanoszálak

- Új eljárás kidolgozása WO₃ nanoszálak előállítására ún. electrospinning-gel: polivinilpirrol (PVP) és ammónium-metavolframát (NH₄)₆W₁₂O₃₉·xH₂O vizes oldatából, majd PVP/AMT nanoszálak oxidálása WO₃-má

WO₃/TiO₂ nanoszálak

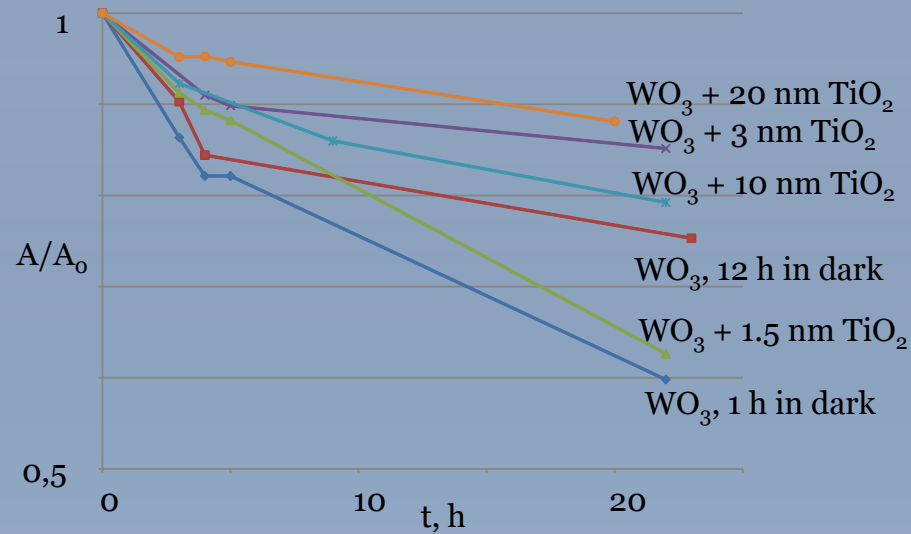
- 1,5-20 nm TiO₂ leválasztása ALD-vel: TiCl₄+ H₂O, 250 °C

WO₃/TiO₂ nanoszálak

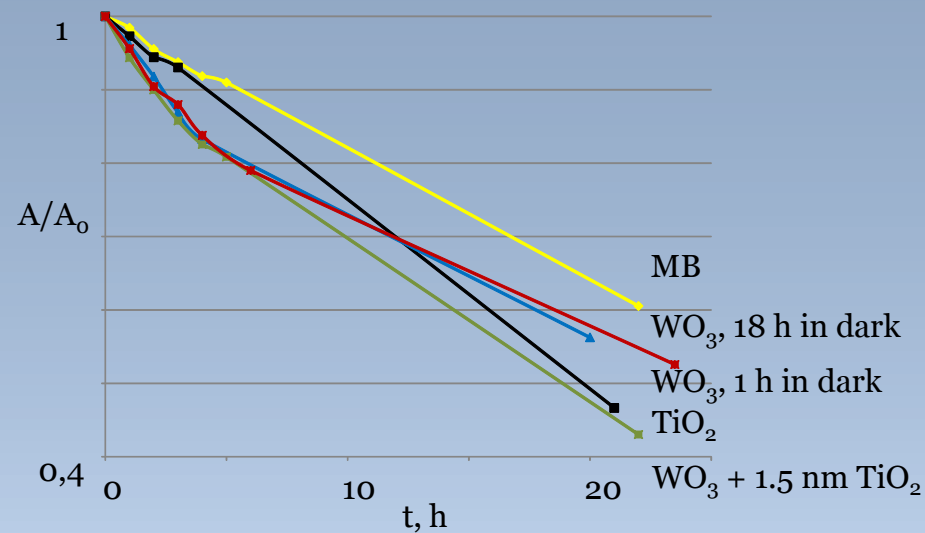
- Fotokatalízis: Metilénkék (MB) elbontása (A/A₀ mérése 665 nm-en)

- 402 nm LED lámpa

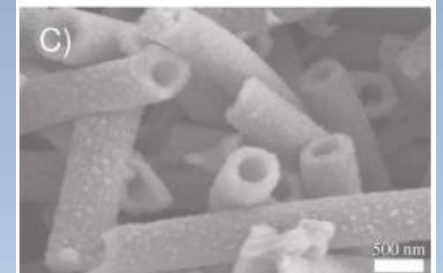
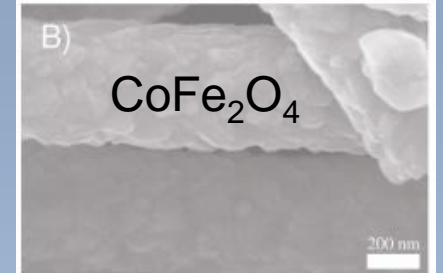
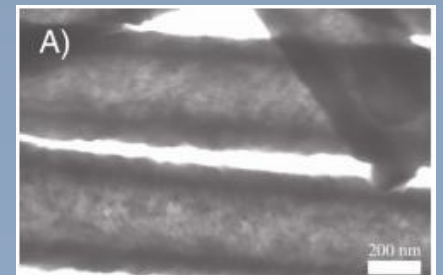
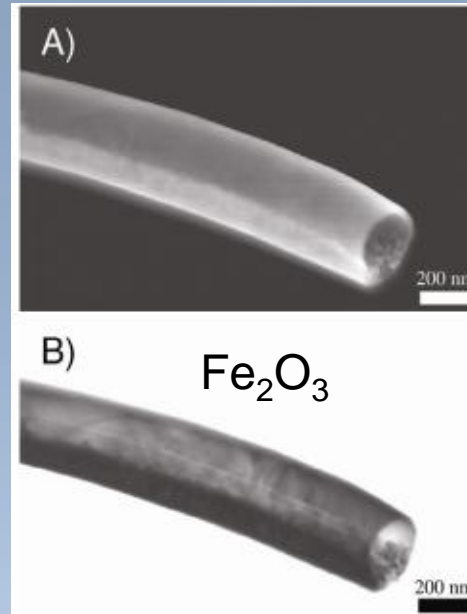
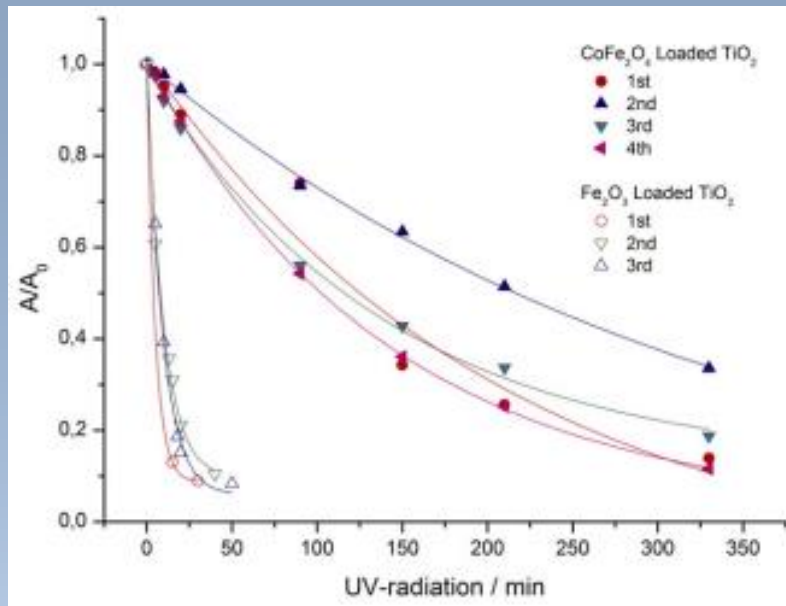
(Degussa P25 TiO₂ esetén az A/A₀ 0,26 volt 23,5 h után)

- 449 nm LED lámpa

Mágneses és fotokatalitikus nanocsövek

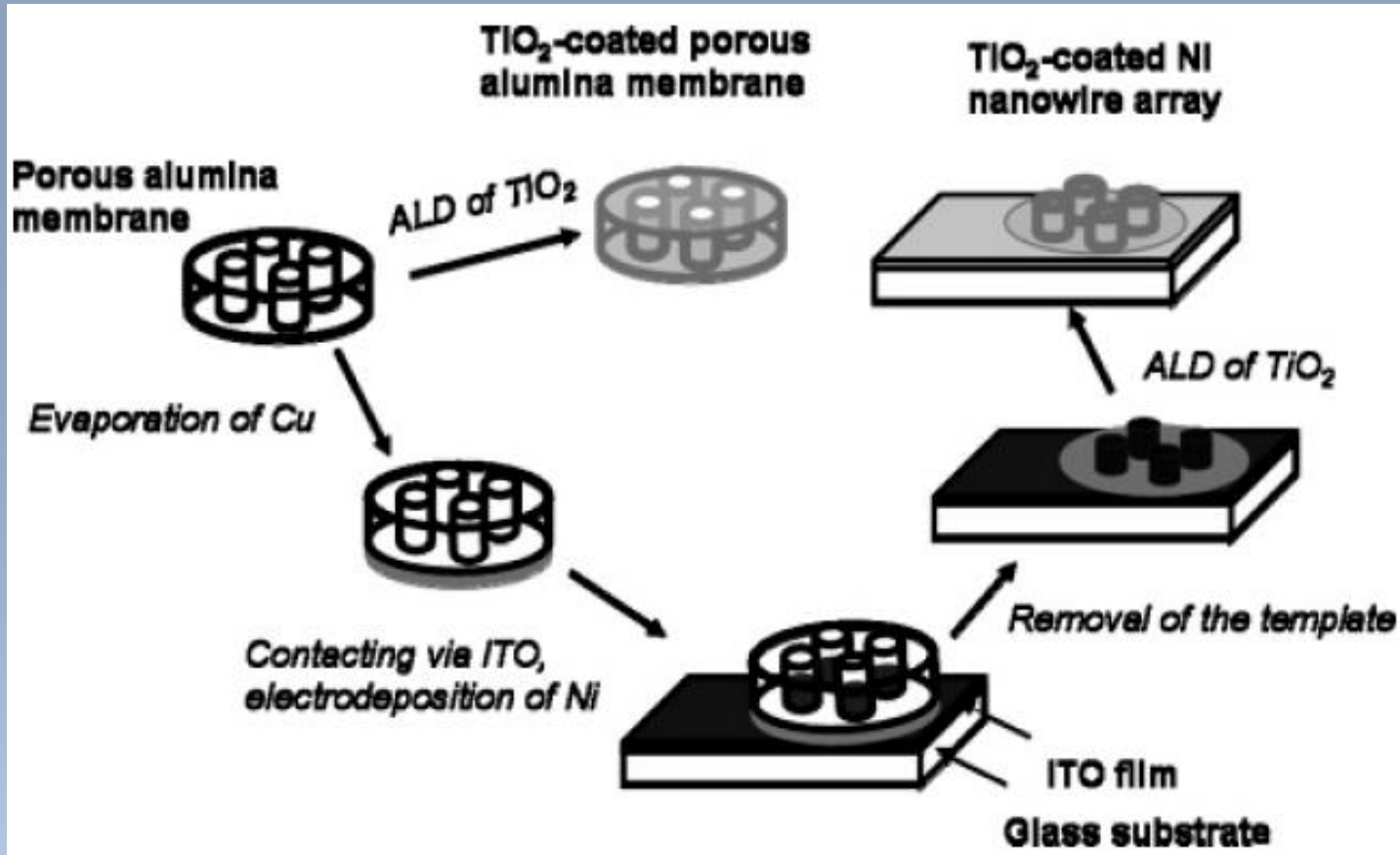
- Electrospinning: $\text{Fe}(\text{NO}_3)_3$ és/vagy $\text{Co}(\text{NO}_3)_2/\text{PVP}$
- 100 nm TiO_2 ALD-vel az Fe_2O_3 és CoFe_2O_4 nanoszálakra:
 $\text{TiCl}_4 + \text{H}_2\text{O}$, 250 °C
- Metilénkék fotokatalízise (365 nm)

E. Santala et al, Nanotechnology, 20 (2009) 035602 (5pp)

$\text{Al}_2\text{O}_3/\text{TiO}_2$ membránok és Ni/TiO_2 nanoszálak

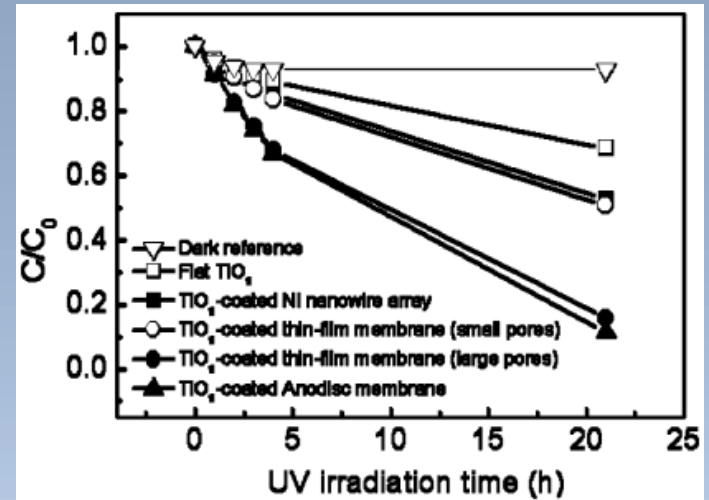
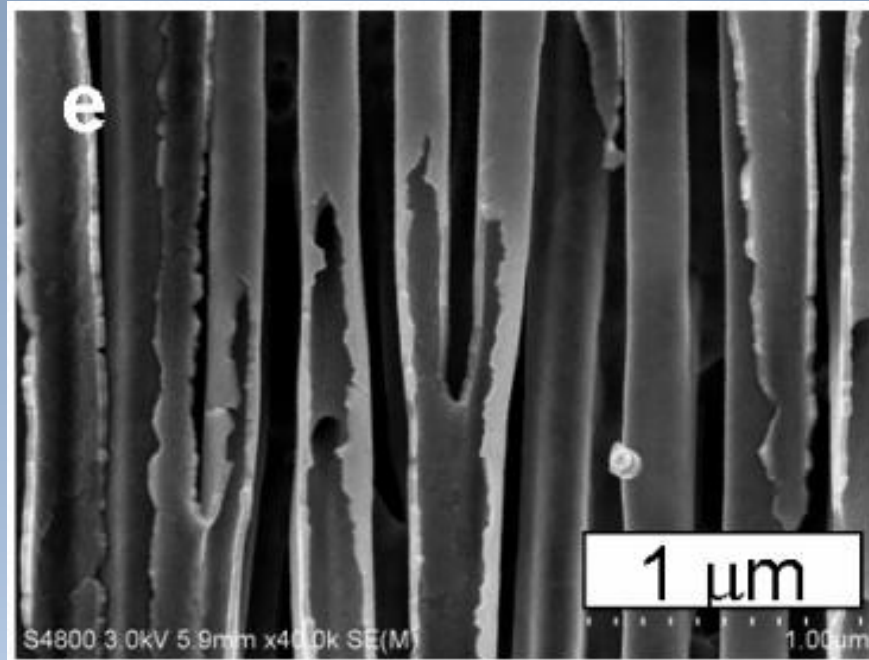
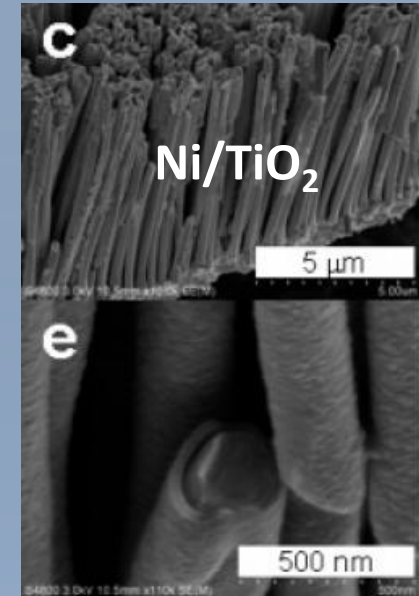
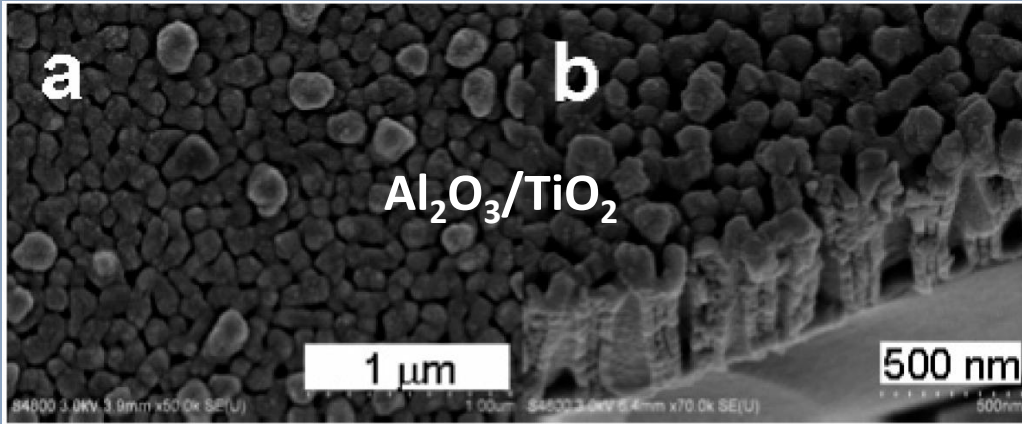
- 30-35 nm TiO_2 leválasztása Al_2O_3 porózus membránra vagy Ni nanoszálakra:
 $\text{Ti}(\text{OMe})_4 + \text{H}_2\text{O}$, 250 °C
- Metilénkék forokatalitikus bontása UV fénnel

M. Kemell et al, Chem. Mater, 2007, 19, 1816-1820.

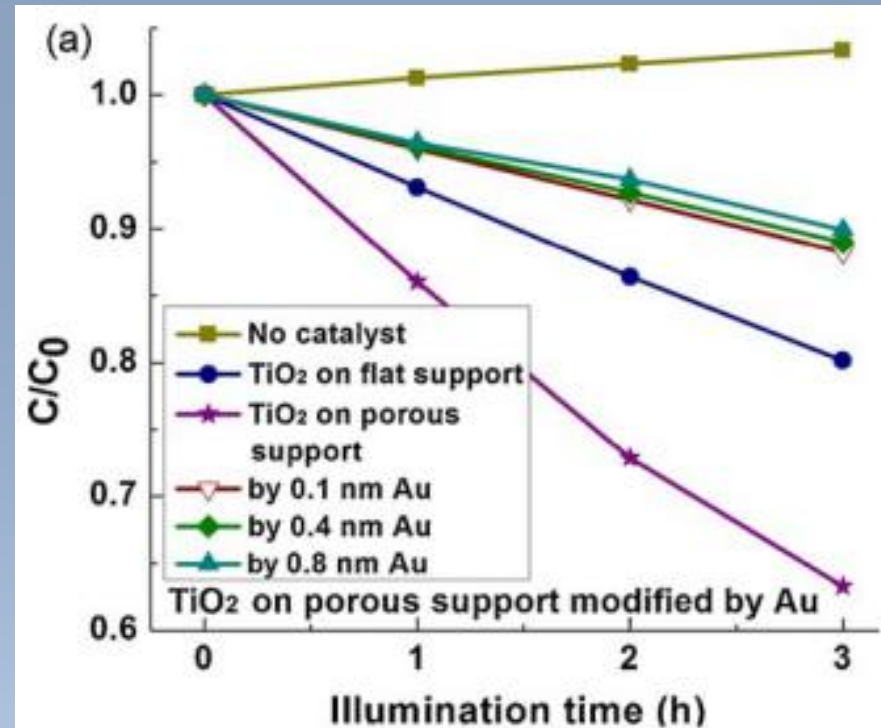
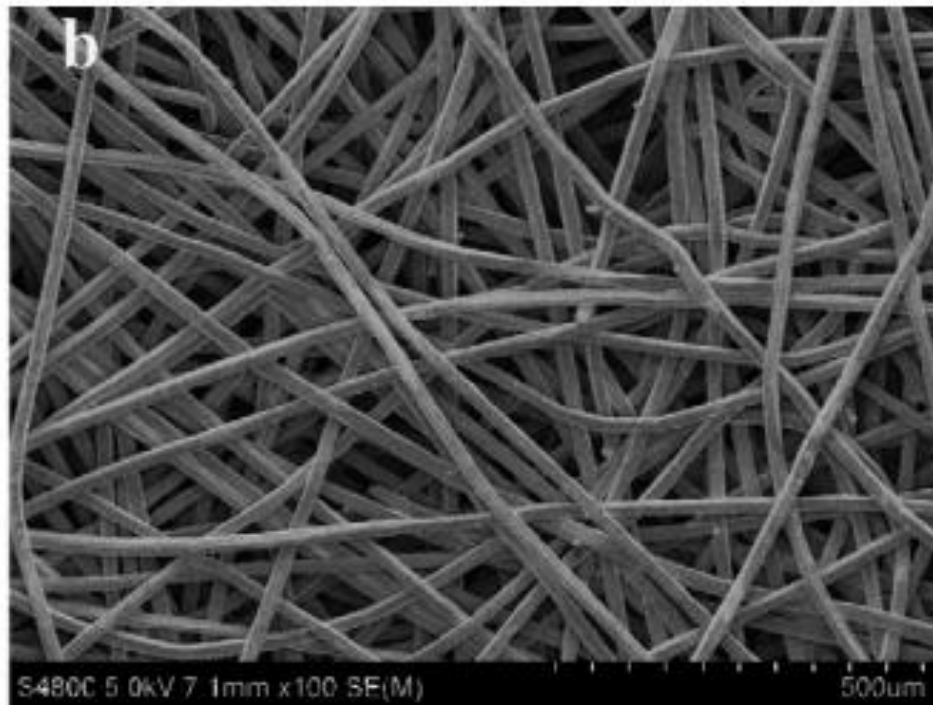
Al₂O₃/TiO₂ membránok és Ni/TiO₂ nanoszálak

M. Kemell et al, Chem. Mater, 2007, 19, 1816-1820.

TiO₂/acélmátrix

- Rozsdamentes acél mátrixra TiO₂: TiCl₄ + H₂O, 250 °C, 1000 ALD ciklus, anatóz
- Metilnarancs bontása UV fényel

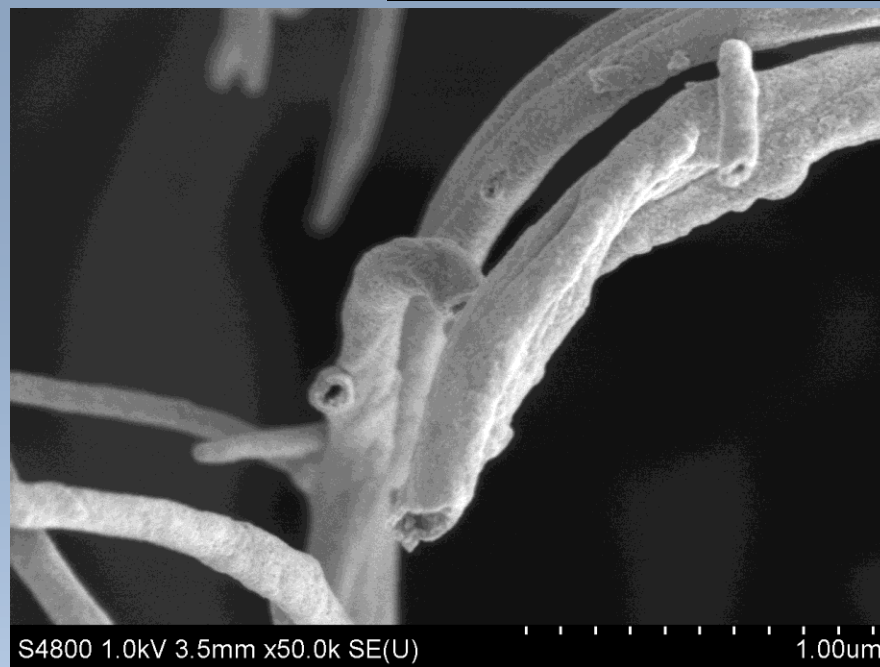
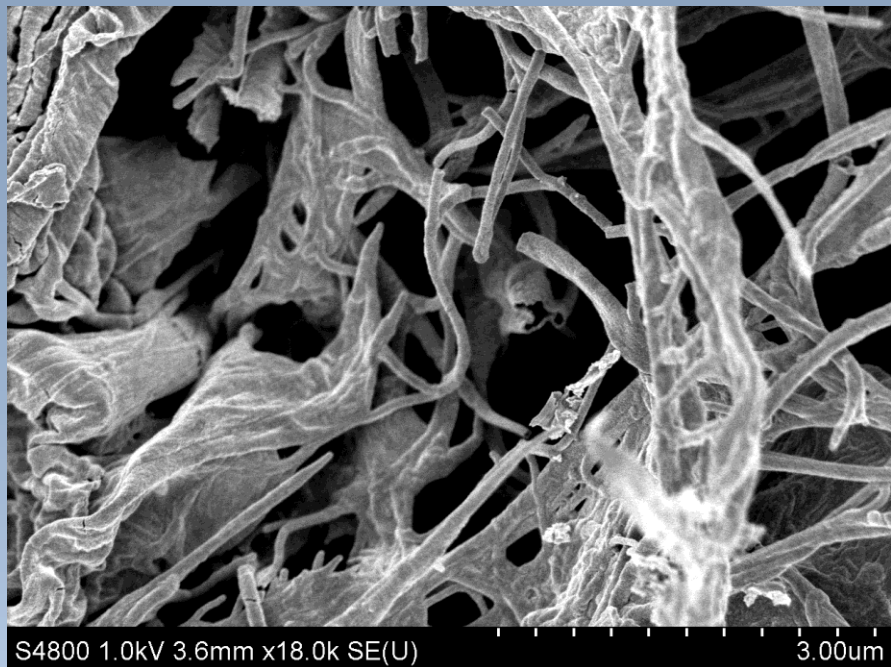
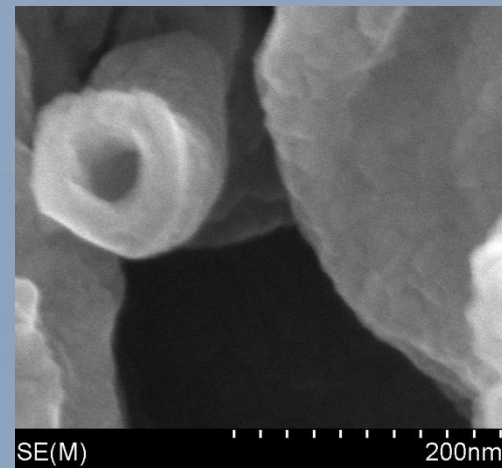

H. Guo et al, Appl. Catal. B 95 (2010) 358-364.

TiO₂/cellulóz

- Hamumentes szűrőpapírra 30-55 nm TiO₂:

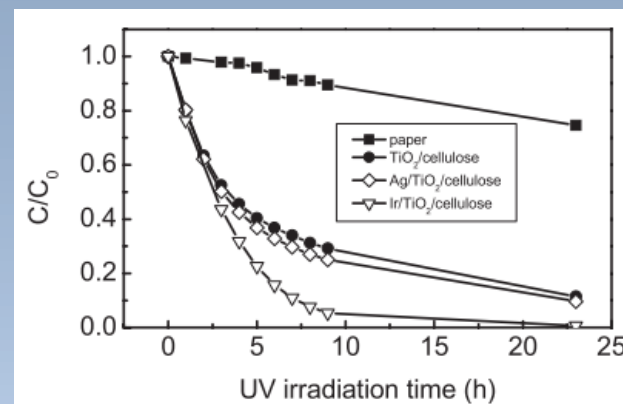
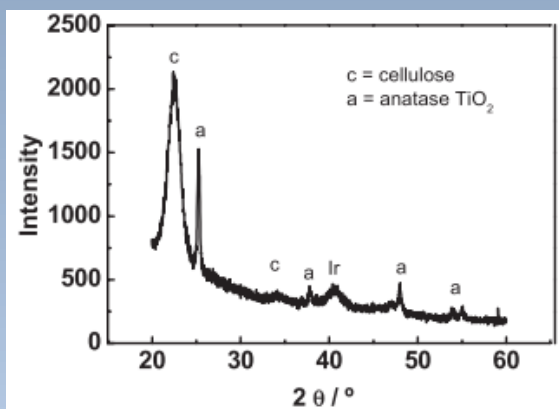
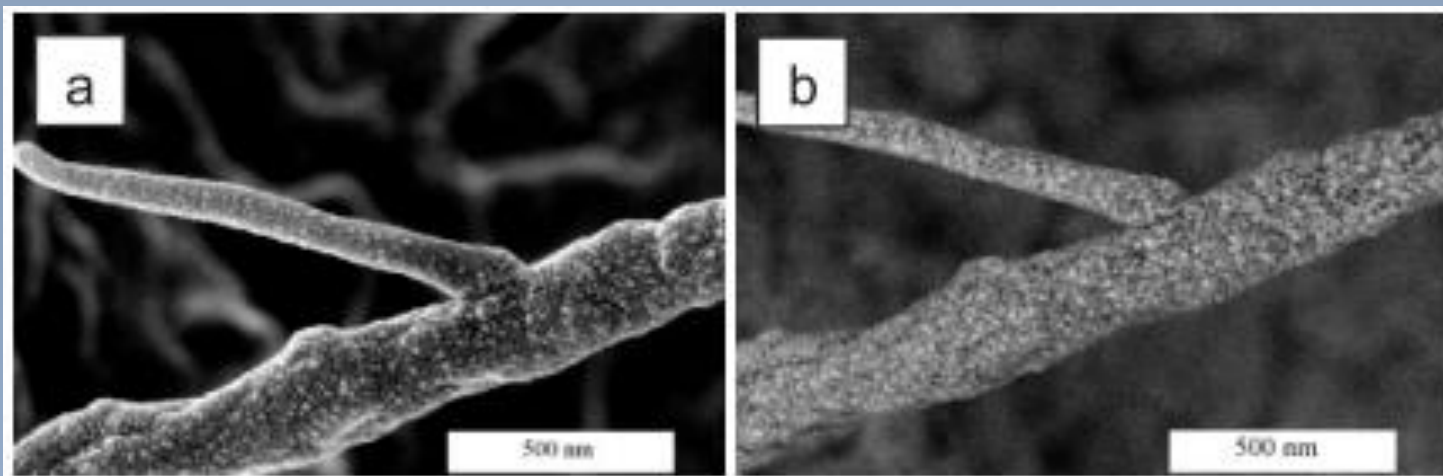
Ti(OMe)₄ + H₂O, 150-250 °C

M. Kemell, et al., JACS 127 (2005) 14178.

TiO₂/Ir/cellulóz

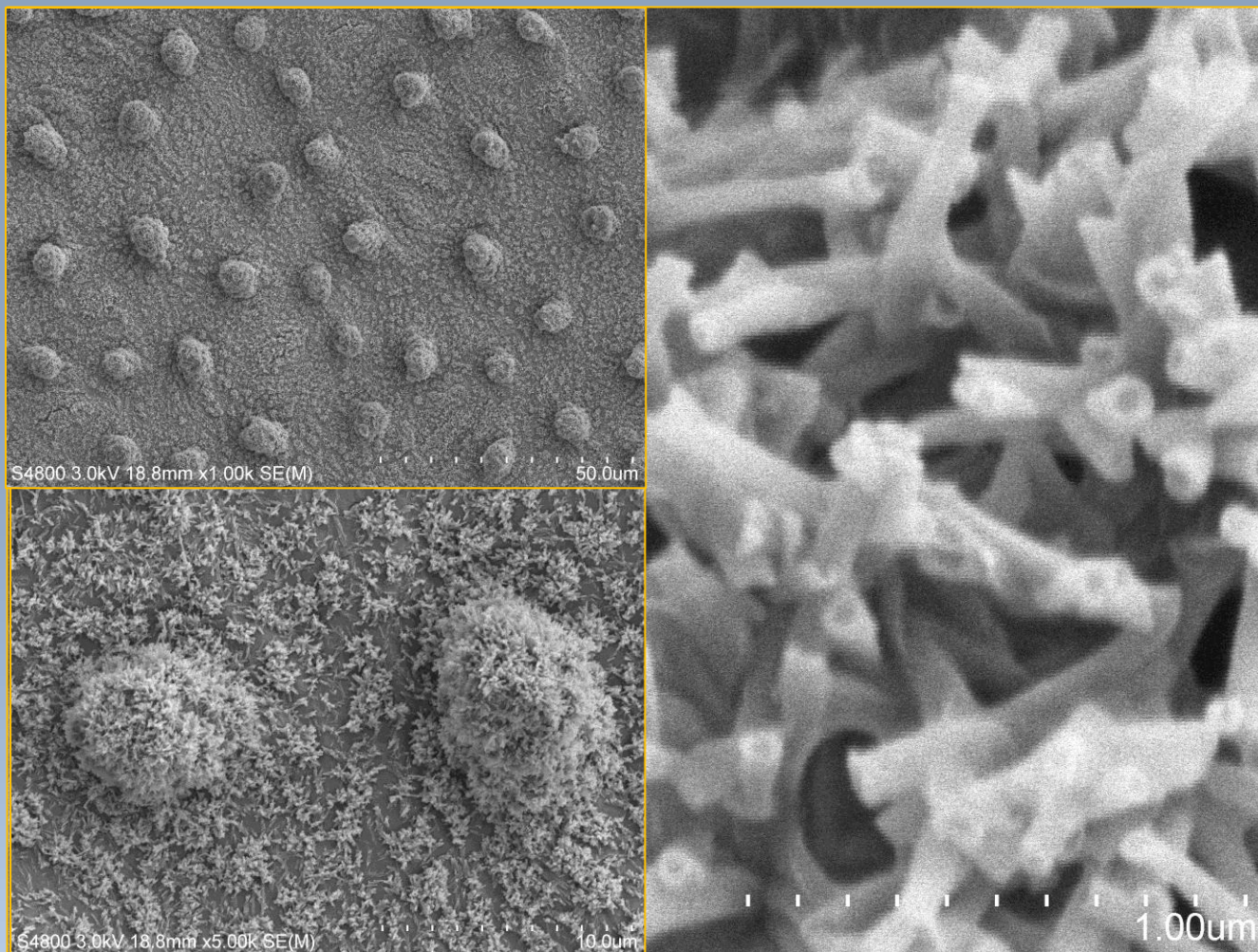
- Hamumentes szűrőpapírra 55 nm TiO₂: Ti(OMe)₄ + H₂O, 250 °C
- Ir réteg (nanoszemcsék) TiO₂-re: Ir(acac)₃ + O₂, 250 °C (acac = acetilacetónát)
- Metilénkék fotokatalitikus bontása UV fényvel

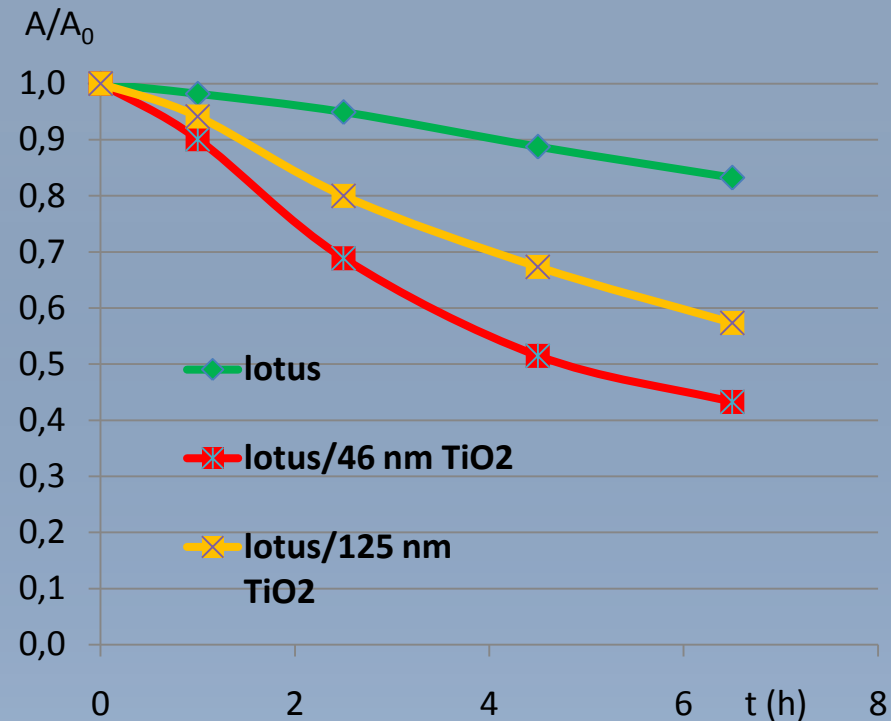
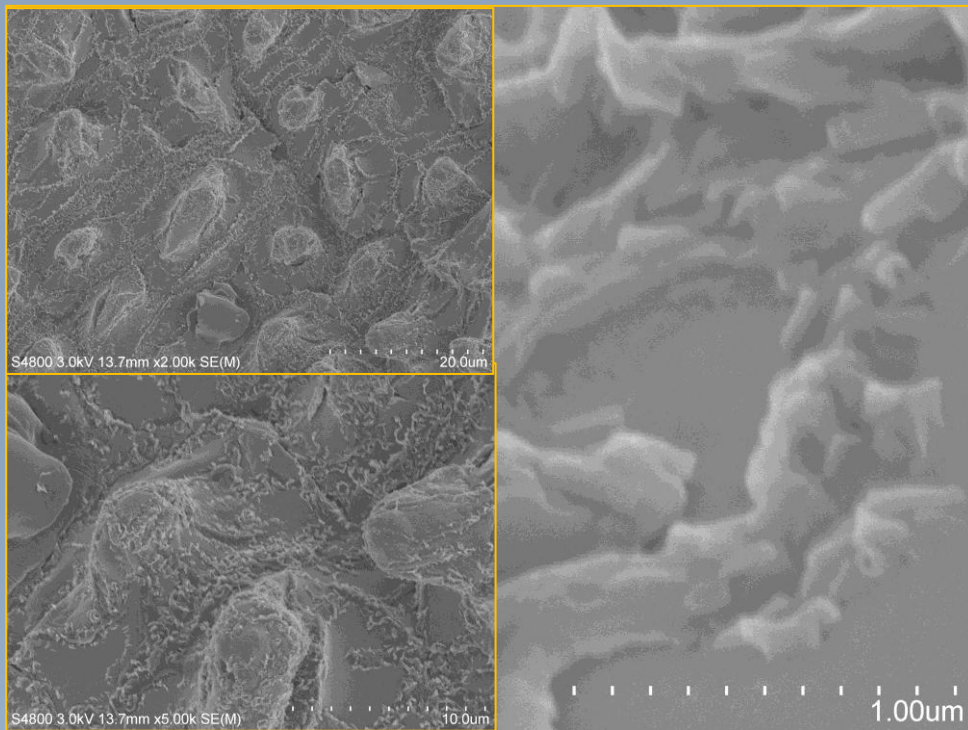
M. Kemell, Chem. Vapor Dep. 2006, 12, 419-422.

TiO₂/lótuszlevél

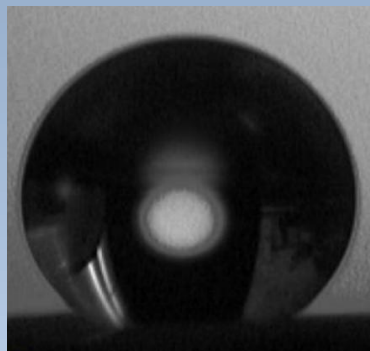
- Lótuszlevélre 46-125 nm TiO₂: Ti(OiPr)₄ + H₂O, 65 °C
- Metilénkék fotokatalitikus bontása UV fényel

TiO₂/lótuszlevél

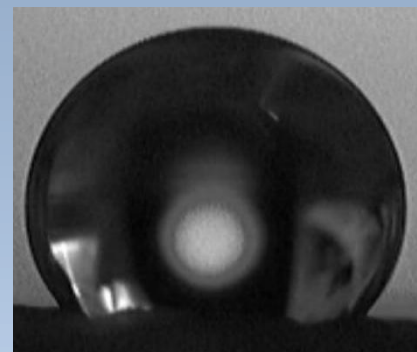

Lótusz
peremszöge: 157°

Lótusz/46 nm TiO₂
peremszöge: 138°

2 h UV után: 131°

Összefoglalás

- Az ALD-vel tényleg atomi pontossággal lehet szabályozni a rétegvastagságot
- Bármilyen geometriájú felületre lehet nanofilmet növeszteni
- Filmösszetétel pontos szabályozása
- Számos nanoszerkezetű fotokatalizátor előállítása
  - Adalékolt UV-VIS aktív TiO_2 nanofilmekek
  - WO_3/TiO_2 UV-VIS aktív nanoszálak
  - $\text{TiO}_2/\text{Fe}_2\text{O}_3$ és $\text{TiO}_2/\text{CoFe}_2\text{O}_4$ nanocsövek
  - $\text{Al}_2\text{O}_3/\text{TiO}_2$ membránok és Ni/TiO_2 nanoszálak
  - TiO_2 /acélmátrix
  - TiO_2 /Ir/cellulóz
  - TiO_2 /lótuszlevél

Az ALD a nanotechnológia jövőjének egyik vezető módszere

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

Marie Curie Intra-European Fellowship (PIEF-GA-2009-235655)